

בחזקת טהרה.

בחזקת טהרה.

א-ת ואילו **כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן** — בקופה בדוקה! (36) שלפני שהניח בה את הטהרות היא נבדקה, ולכן סובר חזקיה שאם הוציא את הטהרות ורק לאחר מכן גילה את השרץ בקופה, הרי היא בחזקת טהרה משעת הבדיקה, ותלינן שרק לאחר שהוציאו ממנה את הטהרות נכנס לתוכה השרץ.

ומר, רבי יוחנן, סבר: אימור — עם פילוק ידו מבדיקת הקופה, ועוד לפני נתינת הטהרות לתוכה, נפל השרץ לקופה, וטמא את הטהרות (37).

ומקשינן: כיצד יתכן להעמיד את דברי הלל ושמאי בקופה שאינה בדוקה? והרי הברייתא לעיל, המביאה את דברי שמאי והלל, משווה את דין הקופה לדין ראיית

מר, חזקיה סבר: הא בדקה! והרי הקופה

מעיקרא הוה חזי ליה. ובעיקר הטעם שברה"ר לכולי עלמא מטהרים בקופה בדוקה יש לדון אם הטעם משום חזקה, או משום ספק טומאה ברה"ר טהור, ראה תוס' [ב א ד"ה מעת] הסוברים שאין דנים במעת לעת לטהר משום רה"ר כיון שהיא טמאה לפניך ולפי זה צ"ל שקופה נוגע בא' בלילה שאני משום דאיכא חזקה, אמנם ראה במהר"ם על התוס' שם, וכן במהר"ם [ב ב על תוד"ה דאיכא] שביאר הטעם לטמא במעת לעת ברה"ר משום שטמאה לפניך ואיכא ריעותא מגופה, אם כן, בקופה ובנגע באחד בלילה דליכא ריעותא מגופה יש לטהר מדין ספק טומאה ברה"ר. וכמו כן לפימ"ש"כ האחרונים לפרש כוונת תוס' [ב א] דדוקא באשה משום שדנים על גוף האשה אם כן, בקופה שדנים על הטהרות שפיר יש לטהר מדין ספק טומאה ברה"ר, ולהלן בשמעתתא דנגע באחד בלילה יבואר עוד.

37. מבואר מתירוץ הגמרא שלחזקיה אשה אינה בדוקה. ולרבי יוחנן טמאה אף בבדוקה, ראה תוס' לעיל [ב א סד"ה מעת] שפירשו הטעם של שמאי לטהר משום שסובר שאשה בדוקה היא ובתו"י הקשה, שהרי רבי יוחנן סובר שאף בבדוקה טמאות ברה"י.

36. ראה תוס' [ד"ה כי] שברה"ר לכולי עלמא טהור כדין נגע באחד בלילה שאם ראוהו חי מבערב טהור ברה"ר, ופולגתתם ברה"י. [ראה חזון איש [צו ג] שהקשה, למה בקופה בדוקה פשיטא לתוס' שברה"ר לכולי עלמא טהורות. ובאשה מעת לעת סוברים לעיל [ב א] שאפילו ברה"ר טמאות, אמנם לדברי המהר"ם בתוס' [שם] שהטעם שבנדה טמאה ברה"ר משום ב' טעמים, שטמאה לפניך ויש ריעותא מגופה. ניחא שבקופה וראוהו חי ליכא ריעותא מגופה לפיכך יש לטהר ברה"ר].

ונציין שיטות הראשונים בדין הכרעת רשויות בקופה, ראה תוספות הרא"ש [ב א] שלדברי תוס' [שם] שספק טומאה למפרע לא ילפינן מסוטה הוא הדין נגע באחד בלילה וכן קופה דהוה ספק טומאה למפרע לא ילפי' מסוטה, הילכך בראוהו חי מבערב או קופה בדוקה יש לטהר ברה"י מעיקר הדין. וסיבת הטומאה לרבי יוחנן אינה אלא חומרא. אך דעת תוספות הרא"ש בשמעתין [ד"ה וחכמים] שבראוהו חי טמא ברה"י מעיקר הדין ואף לחולין, דאזיל לשיטתו לעיל [ב א] שאף ספק טומאה למפרע ילפינן מסוטה. ומוסיף תוספות הרא"ש [בד"ה כי פליגי] שאף לחזקיה מטמאינן בנגע באחד בלילה ברה"י אף כשראוהו חי, וקופה שאני משום דאם איתא דהוי שרץ

הדם באשה, כדאמרינן "ומה הפרש בין זו לזה".

והא דומיא דאשה קתני, ואשה — בדוקה היא! שהרי היא בודקת עצמה כשהיא עוסקת בטהרות שחורית וערבית, ואם כן, גם הא דמודו הלל ושמאי בקופה, איירי בקופה בדוקה. וחזורת הקושיה על חזקיה, מדברי הלל ושמאי המטמאים את הטהרות שבקופה?

ומשנינן: לא! אין האשה נחשבת בחזקת בדוקה [וממילא גם אין להעמיד את הקופה שהזכרה בדברי הלל ושמאי בחזקת בדוקה], כי —

אשה, כיון דשכיחי בה דמים — כשאינה בדוקה דמי!⁽³⁸⁾

וכן הקופה שמודו בה שמאי והלל — בקופה שאינה בדוקה איירי!

ואיבעית אימא: אשה היא אכן בחזקת בדוקה, וגם הקופה שמודו בה הלל ושמאי היא קופה בדוקה. אלא שחזקיה ורבי יוחנן נחלקו בקופה שאינה דומה לקופה שמודו בה שמאי והלל:⁽³⁹⁾

כי מודו שמאי והלל בקופה, שחוששים לטהרות שנעשו בה מאז שסילק הבודק את ידיו, איירי בקופה שאינה מכוסה ופיה פתוח כלפי מעלה, לכן יש לחשוש שמא נפל בה השרץ מיד לאחר שהבודק סיים את בדיקתו. ולכן אין הקופה נחשבת בחזקת טהרה⁽⁴⁰⁾.

ואילו כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, איירי בקופה מכוסה, שאין לחשוש בה לכניסתו של שרץ, ולכן חזקיה מטהר.

ותמהינן: כיצד אפשר להעמיד את מחלוקתם של רבי יוחנן וחזקיה בקופה מכוסה? והרי אם היא מכוסה, תיקשי — היכי נפל שם

ברה"י. ראה להלן בהערות הבאות.

39. ברש"י ביאר שקופה דמודו בה שמאי והלל מיירי בקופה בדוקה, אמנם בחידושי הר"א וכ"ג משמעות דברי הרמב"ן מבואר שהך לישנא איירי בקופה שאינה בדוקה, ולהלן יבואר.

40. ראה רמב"ן שפירש לשיטתו הן לתירוץ הגמרא שמודו שמאי והלל בקופה שאינה בדוקה, והן לתירוץ הגמרא שאינה מכוסה, "שלא בא הלל להשוות אשה לשאינה בדוקה ולשאינה מכוסה [שאם כן, תיקשי מקופה אף להלל עצמו שבקופה שורפין ובאשה רק תולין] אלא שמאחר שבאלו טמאות ודאי, באשה היה לנו לתלות מפני שהיא דומה במקצת לשאינה

38. התוס' [ב א] הכריחו מכאן שאף על פי שאשה, אינה בדוקה, מכל מקום לא הוי אלא חומרא בתרומה וקדשים הוא הדין בקופה ובנגע באחד בלילה אף אם לא ראוהו חי מבערב אינו אלא חומרא. אולם הרמב"ן נוקט לחלק בין נגע באחד בלילה שמעיקר הדין מטמאים כשעת מציאתן לבין אשה כיון שבדוקה היא, והא דאמרינן הכא שאינה בדוקה היינו, שאינה בדוקה קצת לענין חומרא בתרומה וקדשים.

יש לברר אף אם אשה בדוקה והויא כראוהו חי מבערב, מכל מקום הרי בדין נגע באחד בלילה ברה"י טמא אף בראוהו חי וכפי שדייקו תוס' [ד"ה כי פליגי], ודעת הרמב"ן לעיל [ב א] שדין האשה במעת לעת שתולין הוא דווקא ברה"י. שברה"ר טהורה ודאי, אם כן, אף שהיא בחזקת בדוקה עדיין יש לטמאה אף לחולין

שרץ?!?

ומשנינן: כגון שת שמישה של הקופה על ידי פתיחת הביכורי שעליה, וסגירתו.

ונחלקו רבי יוחנן וחזקיה האם בשעה שהוא פותח את הקופה הוא שומר ונזהר שלא ייכנסו לתוכה שרצים.

חזקיה סבר שכל עוד נמצאות הטהרות בקופה הוא נזהר בשעה שפותח את הכיסוי לחזור ולכסותה כדי שלא יפלו לתוכה שרצים. אבל משניטלו הטהרות מהקופה שוב הוא אינו נזהר מלכסותה, ולכן יש לנו לומר שהשרץ נפל לתוך הקופה רק לאחר שניטלו ממנה הטהרות.

ואילו רבי יוחנן סבר שגם בשעה שהטהרות בתוכה הוא אינו נזהר משרצים בשעה שהוא

מרים את הכיסוי, ולכן יש לחשוב שנפל השרץ בשעה שגילה את הכיסוי.

ופרכינן: כיצד אפשר להעמיד את דברי שמאי והלל בקופה שאינה מכוסה?

והא דומיא דאשה קתני, ואשה — מכוסה היא! שהרי לא נופל בה דם באותו מקום מעלמא, ובדומה לכך מודו שמאי והלל בקופה שהיא מכוסה שיש לחשוב לטהרות, וכיצד חולק חזקיה ומטהר?⁽⁴¹⁾

ומשנינן: אשה, כיון דשכיחי בה דמים — כשאין מכוסה דמיא!

ואיבעית אימא: כי מודו שמאי והלל להחמיר — בזוית קופה⁽⁴²⁾, ואילו כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן — בזוית בית!⁽⁴³⁾

מודו ובזויות דקופה דאיכא תרתי לריעותא [היינו, אינה בדוקה, וזוית קופה שטמאה כשעת מציאתן] אבל בבדוקה אף על פי שבזויות קופה נמצא אינן טמאות דהוי ליה כאותה שאמרו בתוספתא: ומודים חכמים לרבי מאיר בשראוהו חי. וראה מרומי שדה שתמה מאד הרי ברשות היחיד טמא בנגע באחד בלילה אף בראוהו חי והכא עסקינן ברשות היחיד שכל טומאת אשה במעת לעת לדעת הרמב"ן [ב א] רק ברה"י ואם כן, גם בקופה מה יועיל שבדוקה היא כיון שהיא ברה"י.

43. שיטת תוס' בכמה נקודות דלא כהרמב"ן. נצינים בקצרה. א. פשטות בכל האוקימתות בגמרא מלבד התירוץ האחרון, לרבי יוחנן שמתמא הוי ודאי ושורפינן, [אמנם יש להסתפק ללישנא דפליגי רבי יוחנן וחזקיה בקופה בדוקה אם שורפינן לרבי יוחנן] ראה תוספות הרא"ש [ד א] שלרבי יוחנן מטמאינן אף חולין ואזיל

בדוקה ואינה מכוסה משום דשכיחי בה דמים". היינו, שאשה ודאי בדוקה ומעיקר הדין טהורה רק כיון דשכיחי בה דמים החמירו להחשיבה כמקצת אינה בדוקה, אבל רק לתלות ומספק, ולפיכך לא החמירו לטמאותה רק ברה"י ולא ברה"ר, מה שאין כן בנגע באחד בלילה שאם לא ראוהו חי טמא אף ברה"ר. ושיטת הרמב"ן לעיל [ב א] שטומאת מעת לעת באשה רק ברה"י ולא ברה"ר ודלא כתוס'.

41. כך פירש"י, ראה תוס' [ד"ה והא] ומהרש"א שפירש כוונתם, ע"ע חזון איש [צו יב].

42. ראה חידושי הר"א שלשיטת רש"י הך לישנא נמי איירי בקופה בדוקה, וכן נראה בריטב"א. אך הרמב"ן מפרש: הא דאמרינן ואיבעית אימא כי מודו שמאי והלל בזויות דקופה, הכי פירושו, לעולם בשאינה בדוקה

והוינן בה: כיצד אפשר לומר שחזקיה ורבי יוחנן נחלקו בנמצא השרץ בזוית בית אחרת, והא "קופה" קאמר תנא דברייתא.

ומבארין: הכי קאמר תנא דברייתא:

קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו של הבית, ונטלו ממנה את הטהרות, ולאחר שהוציאו את הטהרות מתוכה טלטלה לקופה, והעמידוה בזוית אחרת של הבית, ונמצא שרץ בתוך הקופה, לאחר שהונחה הקופה בזוית האחרת —

לשיטתו [ב ב] שילפינן מסוטה לטמא אף למפרע לפיכך טמא ברה"י אף בראוהו חי מעיקר הדין, אך תוס' הסוברים שאין ללמוד מסוטה אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים ויש לעיין אם שורפין לרבי יוחנן. ראה תוס' [סד"ה כ"י]. ב. מעיקר הדין גם בלא ראוהו חי בנגע באחד בלילה, או קופה שאינה בדוקה יש חזקה דמעיקרא שעדיפה על כל הטומאת כשעת מציאתן, ואינו אלא חומרה בתרומה וקדשים דלא כרמב"ן שבלא ראוהו חי דינא הוא כשעת מציאתן ואף לחולין ולהלן בעז"ה עוד יבואר. ג. גם בראוהו חי וקופה בדוקה ברה"י מטמאין ומכל מקום אינו אלא חומרה. דמדינא טהור ואין לטמא משום ספק טומאה ברה"י כיון שהוא למפרע ובחומרה זו פליגי רבי יוחנן וחזקיה. ד. בתוס' [ב א] מדוייק שהקשו ב' קושיות חדא, מאי שנא מעת לעת שטהורה לחולין מנגע באחד בלילה שמטמאין אף לחולין, והכריחו שבב' המקומות אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים. והוכיחו כן שאל"כ תיקשי להלל גופיה, אלא מוכח שאף קופה שאינה בדוקה ובנגע באחד בלילה כשלא ראוהו חי מטמאין רק מחומרה לתרומה וקדשים.

עוד הקשו תוס', מאי שנא נגע באחד בלילה ששורפין, מה שאין כן במעת לעת רק תולין. אמנם ברמב"ן הקשה להלל רק קושייה השניה של תוס' למה במעת לעת תולין והכא בקופה משמע ששורפין. ונראה שתוס' לשיטתם [ג א ד"ה והא איכא] שכתבו דהלל נמי סובר הטעם של אם איתיה דהוה דם וכו' ולפיכך מטהר

בחולין אלא דלא מהני לתרומה וקדשים, ולפיכך אם הטומאה בקופה אף לחולין קשיא להלל נמי, אך הרמב"ן סובר [ג א] שכל הטעמים שנאמרו בגמרא הוו לשמאי לטהר תרומה וקדשים אבל חולין להלל סיבת הטהרה לכולי עלמא מחמת החזקה ולפיכך אין להקשות ממה שמטמאים בקופה לחולין. ולא הוקשה לרמב"ן רק מה שבהא תולין ובהא שורפין.

לשיטת תוס' תירוצי הגמרא כאן נצרכים רק לחזקיה שמטהר בקופה שלא יקשה עליו מהברייתא שמודה שמאי להלל לטמא בקופה, לתירוץ הראשון באין שוליים אף אם יש אוגנים טהור ופשטות מיירי אף בבדוקה וברה"י, דומיא דאשה ובפשטות סוברת הגמרא שאשה בדוקה, ולפיכך ביש לה שוליים אף בבדוקה טמא, ולתירוץ השני שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן בקופה בדוקה החידוש לחזקיה שמטהר אף ברה"י. ולפיכך אף בראוהו חי מטהר חזקיה ברה"י [תוס' ד א ד"ה כ"י] ומשום שאין לדון כאן מצד ספק טומאה ברה"י כיון שהוא למפרע, [ולתוס' הרא"ש זה אינו, כיון שמטמאין מהתורה מדין ספק טומאה ברה"י] וברה"ר לכולי עלמא טהור דהוי כראוהו חי.

עוד יש לציין דברי התוס' [ב א] שכתבו דהלל סובר שאשה אינה בדוקה, ומבארים האחרונים שאין כוונתם שזוהו הטעם של הלל, שהרי גם אם היא בדוקה מטמא הלל תרומה וקדשים משום ריעותא מגופה, אלא ה"ק שכשמשכחת בגמרא שאשה אינה בדוקה משום דשכיחי בה דמים זה בהכרח רק להלל, ולצד זה

חזקיה סבר שמטהרים את הטהרות שהיו בקופה בהיותה בזוית הראשונה, כי סבר חזקיה — לא מחזקינן טומאה ממקום אחד למקום אחר, ולכן לא אמרינן שהיה בה השרץ עוד בהיותה בזוית הראשונה, אלא תלינן שכאן נפל בה השרץ, ולכן הטהרות שהיו בה בזוית הראשונה הם טהורות⁽⁴⁴⁾.

ורבי יוחנן סבר מחזקינן טומאה ממקום למקום, וחיישינן שנפל השרץ במקום הקודם וטימא את הטהרות.

ופרכינן: ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום?

והתנן: מי שנגע באדם אחד בלילה, ואינו יודע, מחמת החשיכה, אם אותו אדם שנגע בו הוא חי, אם מת. ולמחר השכים ומצאו לאותו אחד שנגע בו בלילה כשהוא מת —

רבי מאיר מטהר אותו, שהרי לנוגע יש חזקת טהרה⁽⁴⁵⁾.

האשה הוא מקום הדם ממילא גם כשהלכה ממקום למקום חשיב הדם מקום מציאתו.

45. טעמו של רבי מאיר לטהר ראה תוס' [ב א סד"ה מעת לעת] שפירשו משום דאית ליה חזקת חי אף כשלא ראוהו חי ושאינו אשה שתולין כיון שיש לה ריעותא מגופה. ובתוס' [ד א ד"ה כי] הביאו מהתוספתא שרבי מאיר מטהר רק ברה"ר אך ברה"י מודה שטמא, ואינו מוכן לכאורה, אם טעמו משום חזקה דמעיקרא יש לטהר אף ברה"י, [משום ספק טומאה ברה"י הנלמד מסוטה אין לטמא, כיון שהוא למפרע]. וכן נראה כאן דעת הריטב"א.

הר"ש [טהרות ה ז] ביאר טעמו של רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"ר והוכיח מכאן שלומדים ספק טומאה למפרע מסוטה. יש לדון אם כוונתו שרבי מאיר חולק לגמרי על דינא של כשעת מציאתו. ונצרך לטהר משום ספק טומאה ברה"ר כיון שמודה שבלא ראוהו חי ליכא חזקה דמעיקרא, [יש לדון אם להביא ראייה כצד זה מנוסח קושיית התור"ד קידושין ע ט א], או דילמא אינו חולק על שעת מציאתו, ואף על פי שבמקום חזקת טומאה ל"א ספק טומאה ברה"ר, מכל מקום כיון שיש חזקה דמעיקרא כנגדה היא ספק השקול ולפיכך ברה"ר טהור. ראה סוגיית הגמרא עירובין [לה ב] שמקשינן

ודאי שאשה טמאה ברה"ר ואין צורך לתירוצי התוס' [שם] למה מטמאין לה ברה"ר רק על הצד שהיא כבדוקה. ראה מהר"ם [שם] שעיקר ההיתר נגוע באחד בלילה בראוהו חי משום ספק טומאה ברה"ר, אמנם דעת הרמב"ן [שם] לטהר אשה מעת לעת ברה"ר כיון שאשה בדוקה והיא כראוהו חי.

ושמאי שמטהר, כתבו התוס' שסובר שאשה בדוקה. ובגליון מעיר, שזה שייך רק לחזקיה המטהר ברה"י, מה שאין כן לרבי יוחנן, פלוגתת הלל ושמאי באופן אחר.

44. התוס' [ב א ד"ה מעת] מכריחים אליבא דחזקיה שאשה שמצאה דם ומטמאין מעת לעת, בהכרח חשיבא מקום מציאתה שאל"כ תיקשי לחזקיה שמטהר ממקום למקום. ביאור דבריהם, ראה שערי יושר [ב] שביאר, שלא אומרים אין מחזקינן ממקום למקום אלא כשהספק לענין מגע אחרים. לפיכך שרץ שנמצא בקופה במקום פלוני הקופה מתבטלת לאותו מקום וכל מה שנמצא בה נחשב שנמצא באותו מקום ממילא כשהעבירו הקופה למקום אחר נחשב שנמצא השרץ לא במקום מציאתו. מה שאין כן בדם האשה, היות והאשה נידונית בפני עצמה, שהספק בה והדם לא מתייחס למקום שהאשה נמצאת בו כיון שאינו נפקא מינה כלל, דגוף

וחכמים מטמאין אותו⁽⁴⁶⁾, לפי שכל הטומאות שיש ספק אודותם, נפסק דינם כשעת מציאתן! והיינו, שכיון שבשעת

הנגיעה היה ספק אם האדם זה הוא חי או מת, ובשעת מציאתו, כשנוכחו בבוקר מה הוא, מצאו שהוא מת, תלינן שגם בשעת

מרבני מאיר כאן שמטהר אדרבי מאיר גבי ספק עירוב אם נטמא מבעוד יום או אחר שתחשך שאמר, הרי זה חמר גמל, מוכיחים האחרונים שבהכרח טעמו של רבי מאיר משום חזקה שהרי לא שייך גבי ספק עירוב הכרעת רשויות ראה שערי יושר [ב ה].

אמנם בר"ש [טהרות ה ט] מפורש שאף בעירוב שייך הכרעת רשויות. ובקהילות יעקב [טהרות טא] מבאר בשם הנוב"י שכוונת הגמרא להקשות, הרי טעמו של רבי מאיר בעירוב משום שאמרינן כשעת מציאתן ומה שנידון בספק משום שיש חזקה דמעיקרא כנגדו, ובנגע באחד בלילה שמטהר רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"ר חזינן שאינו סובר כלל דינא של כשעת מציאתן. מבואר כצד א' שמודה רבי מאיר שבלא ראוהו חי ליכא חזקה דמעיקרא. ראה הערות הבאות.

46. תוס' מביאים בשם התוספתא לחלק בין אם ראוהו חי מבערב ללא ראוהו חי, ויש לבאר בב' אופנים הטעם שמטהרים רבנן בראוהו חי: א. מדברי התוס' [ג ב ד"ה איכא] משמע שבראוהו חי מבערב טהור משום ספק טומאה ברה"ר ולפיכך מטהרינן רק ברה"ר. ב. בתוס' [ב ב ד"ה דאיכא] מבואר משום חזקה דמעיקרא שהוא ודאי חי, ובמהר"ם [שם] ביאר שכשלא ראוהו חי מבערב ליכא חזקת חי אלימה ולפיכך מטמאין מדין כל הטומאות כשעת מציאתן, אבל בראוהו חי יש חזקה דמעיקרא נגד, הרי פלגא ופלגא ומשום שהוא ספק להכי טהור ברה"ר ככל ספק טומאה ברה"ר. עוד מבואר בתוס' שברה"י מטמאין אף בראוהו חי, ויש לפרש או שהוא חומרה בעלמא שהחמירו ברה"י

כשיש חזקה כנגד חזקה, עוד יש לומר לפי דברי המהרש"א [ב א] שכשאין חזקה ילפינן מסוטה לטמא אף למפרע אם כן, הכא שמסלקינן לחזקות לפירוש המהר"ם, מטמאין ככל ספק טומאה ברה"י.

לעיל נתבאר שהתוס' [ב א ד"ה מעת] הוזקקו לתרץ למה באשה לא מטהרינן משום ספק טומאה ברה"ר משום שעכשיו היא ודאי טמאה קמן, הוא על הצד שלהלל נמי חשיבא בדוקה. והנה אם כדברי המהר"ם קושיית תוס' היא למה טמאה ברה"ר הא הוי פלגא ופלגא חזקה דמעיקרא כנגד שעת מציאתן ונטהר משום ספק טומאה ברה"ר. וק"ק שלמהלך זה יוצא ששמאי שמטהר זה משום ספק טומאה ברה"ר ואינו סובר לתירוץ התוס' שכשודאי טמאה קמן לא ילפינן מסוטה, ולא משמע כן.

אך אם ננקוט שעיקר הטעם בראוהו חי לטהר משום חזקה שכשיש חזקה גמורה לא דנים משום כשעת מציאתן כלל, [ובריה"י הוי חומרה בעלמא] מובן טפי שלהלל אף אם אשה בדוקה היא מכל מקום מחמרינן כשעת מציאתן לתרומה וקדשים משום שיש לה ריעותא מגופה ושמאי פליג בהא, ומשום ספק טומאה ברה"ר לכולי עלמא יש לומר כתירוץ התוס'.

עוד יש להוכיח שכוונת תוס' לטהר משום חזקה גרידא ולא כדברי המהר"ם שהוא משום חזקה כנגד חזקה והוי ספק טומאה ברה"ר, שהרי התוס' [ב א בסו"ד] הקשו מ"ט דרבי מאיר שמטהר אף בלא ראוהו חי מאי שנא מאשה שתולין, ותירצו, משום שמוקמינן אחזקה ובאשה איכא ריעותא מגופה, ויש לעיין מה סברו תוס' בקושייתם, אם סברו שרבי מאיר מטהר משום ספק טומאה ברה"ר טהור, מה

הנגיעה הוא היה מת⁽⁴⁷⁾.

ששעת המציאה קובעת בטומאה רק אם נמצא הדבר המסופק באותו מקום שבו התעורר הספק. אך אם נגע באדם בלילה במקום אחד ובבוקר הוא נמצא מת במקום אחר הרי הנוגע בו טהור, דלא אמרינן כי

ותני עלה דההיא משנה דכל הטומאות דינן כשעת מציאתן — כשעת מציאתן ובמקום מציאתן!⁽⁴⁸⁾

הטומאות כשעת מציאתן הוא הכרעה שמסלק את הספק וכיון שהרי הוא מת לפנינו כאן. אין לנו להסתפק שמא היה חי כשנגע בו. ויש לדמות לדברי השב שמעתתא [ב ד] בדין כאן נמצא כאן היה.

ויש לבאר בב' אופנים: א. דין הוא שכל הטומאות כשעת מציאתן לפי מה שרואים לפנינו ואין זה מדין חזקה אלא לא מספקינן כלל כנגד מה שנראה לפנינו. ב. מדין חזקה אלא שהכא מעלת חזקת הגוף אית לה דעדיפא מכל החזקות כל שיש לומר שמאז ומעולם היה המצב כן כדהשתא במקום זה, ראה להלן בעז"ה דברי הריטב"א במעלת מקום מציאתן.

על כל פנים, עיקר טעמייהו דחכמים, כיון שלא ראינוהו חי כאן כלל, אין לנו להסתפק ומכריעים שמת היה כאן מעיקרא ומטמאין ודאי. ורבי מאיר פליג שאפילו היה חי במקום אחר גם כן חשיב ריעותא ומספק לפנינו ולכן לא שייך לומר כשעת מציאתן, אמנם אילולא חזקת חי גם רבי מאיר מודה שאם אין ריעותא אין כאן ספק כלל ולכן אף שספק טומאה ברה"ר טהור גם בדליכא חזקה מכל מקום זהו רק כשיש ספק קמן אבל בליכא חזקת חי לא היינו מחזיקים שום ריעותא ומכריעים ודאי כשעת מציאתן לטמא אף ברה"ר, לפיכך הוצרך רבי מאיר לטהר בנגע באחד בלילה מטעם חזקת חי דאית ליה. בהערות הבאות נרחיב בעז"ה ראיות האחרונים ליסוד זה.

48. הריטב"א מבאר שמשום שלא הוחזק חי בבית זה אמרי רבנן דלא יהבי ליה חזקת חי כלל ומטמא לשרוף. ורבי מאיר מטהר גם בזה

הקשו, הרי באשה אין לטהר כן כמו שתירצו קודם משום שהיא ודאי טמאה קמן. [ובנגע באחד בלילה ל"ח ודאי מת לפנינו, כיון שאין נידון כלפיו רק כלפי הנוגע בו ואיהו עדיין קיימא בספק מגע. ראה שב שמעתתא [א ח] וצ"ע] ובהכרח שגם בקושייתם סברו הטעם משום חזקה אלא שסברו דכיון שמטהר רבי מאיר גם בלא ראוהו חי והוא חזקה גמורה אם כן, ליכא נפקותא אם יש ריעותא מגופה או לא, ותירצו דמכל מקום יש לומר כן גם לרבי מאיר, ולדברי המהר"ם שכוונת תוס' דמוקמינן אחזקה היינו, חזקה כנגד חזקה ומטהר משום ספק טומאה ברה"ר צ"ע שאם כן, אשה, בלא"ה אין לטהר מטעם זה. ראה בהערה הבאה.

47. האחרונים מוכיחים שגדר הפסק כשעת מציאתן הוא הכרעה שמסלק את הספק, שדנים כפי הנראה לפנינו עכשיו ולא מסתפקים כלל שמא קודם לכן לא היה כך. שהרי דעת רבי מאיר לטהר אף בלא ראוהו חי ובתוס' עירובין [לה ב] מייתי לתוספתא שרבי מאיר איירי ברה"ר ופשטות טעמו משום ספק טומאה ברה"ר. וכן כתב הגר"א על התוספתא [ו ו]. ובסוגיית הגמרא עירובין [שם] מקשה הגמרא מרבי מאיר כאן אדרבי מאיר לגבי עירוב שבספק אם נטמא או אבד מבעו"י או משחשיכה הוי חמר גמל ולא מוקמינן אחזקה, ואם טעמו של רבי מאיר משום ספק טומאה ברה"ר לא מובנת קושיית הגמרא. עוד יש להבין טעמם של חכמים שמטמאים אף ברה"ר הרי ספק טומאה ברה"ר הילכתא גמירי לה לטהר אפילו בדליכא חזקה.

בהכרח שטעמם של חכמים משום שכל

היכי דהוא מת הכא הוא היה כבר מת במקום הקודם, לפי שאין מחזיקין טומאה ממקום למקום!⁽⁴⁹⁾

ואם כן קשיא, כיצד אמר רבי יוחנן שמחזיקים טומאה ממקום למקום?!

דעת הרמב"ם [אבה"ט יח יד] מדייק החכם צבי [ב] שההכרעה כשעת מציאתן בנגע באחד בלילה לטמא ברה"ר הוא ודאי ואף לחולין, ובראוהו חי מבערב ה"ז ספק וברה"ר טהור. ובנוב"י [קמא אבה"ע"ז לא] תמה שאם זה מעיקר הדין מאי נפקא מינה אם ראוהו חי מבערב או לא הא אית ליה חזקת חיים גם בלא ראוהו ונוקמה אחזקתו. וביאר בב' אופנים: א. שהספק בנגע באחד בלילה אינו אם ההוא שנמצא מת לפנינו היה חי בשעת הנגיעה או לא, אלא כלפי הנוגע אם נגע במת מכלל המתים בעולם או בחי מכלל החיים שבעולם וכהאי גונא לא שייך לדון חזקת חיים. ב. היות ובמקום זה לא ראוהו חי כלל והוא הדין מת לפנינו לא דנים חזקת חי ממקום למקום כנגד שעת מציאתן. וסברא זו מוזכרת בריטב"א כפי שהבאנו בהערה הקודמת. ראה ברמב"ם [אבה"ט ט"ו ר"ז] ומוכרח בדבריו שיסוד ההכרעה כשעת מציאתן הוא שמסלק את הספק. וכן מוכרח ברמב"ם [שם טו י'] שדן ההכרעה של כשעת מציאתן אף ברה"י.

ובדעת התוס' מקשה הנוב"י מדבריהם בפסחים [צא א] שדנו להכריע כשעת מציאתן לגבי מפקח את הגל אף שהוא נידון בדאורייתא. ובחזו"א אבה"ע"ז [פ טז] ביאר דשאני התם דליתא לחזקה מעיקרא כלל כיון שנפל עליו הגל. מה שאין כן הכא ודאי דאיכא חזקה מעיקרא אף בלא ראוהו חי מבערב דלא סברי תוס' למעלת מקום מציאתן שתסייע לחזקה דהשתא כמבואר בריטב"א.

דעת התוס' רי"ד [קידושין עט א] שהכרעת שעת מציאתן היא מהתורה, ואף לחולין. ואין להקשות מנדה שטמאה רק לתרומה וקדשים,

דלא סגי דלא הוי חי קודם לכן או בכאן או במקום אחר וכו' עיי"ש. מבואר שיסוד מחלוקת רבנן ורבי מאיר אם דנים חזקה דמעיקרא ממקום למקום כנגד חזקה דהשתא באותו מקום, רבנן סוברים כיון שנמצא לפנינו מת בבית זה ולא הוחזק כחי כלל מכריעים לגמרי כשעת מציאתן ולא דנים החזקה דמעיקרא כלל ורבי מאיר סובר שאף כהאי גונא חזקה דמעיקרא עדיפה, והטעם לרבנן כפי שנתבאר בהערה לעיל או שיסוד כשעת מציאתן חזקת דין לראותו כפי מה שהוא לפנינו ולא להסתפק כלל שמא היה במצב אחר והיות ובמקום זה לא הוחזק כחי מעולם לא מספקינן בהכי כלל וזהו מעלת מקום מציאתן כפי שביאר הריטב"א, אבל אם ראוהו חי מבערב במקום זה מודו רבנן לרבי מאיר. או שיסוד הענין מכח חזקה אלא שמעלת חזקה"ג יש לה כיון שיש להכריע על מקום זה שכך הוא היה מאז ומעולם, באופן שאין החזקה נידונית על זמן השינוי כלל.

ראה תוספות הרא"ש שהקשה, מה הראייה דלא כרבי יוחנן הרי זה פשוט שאם נגע בו בלילה במקום אחד ומצאו בבוקר במקום אחר שהיה חי דמשום הכי לא מצאו באותו מקום, ומתרץ, דמיירי שידוע שהובא לכאן על ידי אדם.

49. דעת תוס' [ב א] שההכרעה כשעת מציאתן לא הוי אלא חומרה בתרומה וקדשים אך לחולין טהור דלעולם חזקה דמעיקרא עדיפה ואף בלא ראוהו חי ישנה לחזקה כיון שהיה בחזקת חי. ועיקר הוכחתם ממה שבאשה מעת לעת מטהרינן לחולין. ראה תוס' [כתובות עו ב] שהוכיחו עוד דאל"כ תיקשי לשמואל [קידושין עט א] דלא אזיל בתר חזקה דהשתא.

וכי **תימא** לחלק ולומר, דהני מילי דתנן אין מחזיקים בטומאה ממקום למקום הוא דוקא להחזיק בטומאה ודאית, לשרוף עליה את התרומה שנגע בה, אבל להסתפק בטומאה, ולתלות עליה את התרומה, שאין אוכלין אותה ואין שורפין אותה, תלינן. ורבי יוחנן

דאמר מחזיקים טומאה ממקום למקום הוא ביחס לתלייה מספק ולא ביחס לטומאה ודאית.

הא ליכא למימר הכי.

ומדעת שמואל [קידושין עט א] בקידשה עצמה ביומא דמישלם שית דלא אזיל בתר חזקה דהשתא, כיון שאין הספק בגוף הסימנין אלא בזמן מתי נולדו, וכמו כן בנדה, אין הספק בדם אם היה טמא לפני מעל"ע כמו שהוא עכשיו או שמקודם היה טהור. אלא הספק בזמן שנולד הטומאה, וכיון שודאי היה זמן שלא היה דם ולא היו סימנים, והספק מתי נולדו, הרי בכהאי גונא לא אזלינן כשעת מציאתן כנגד חזקה דמעיקרא אף אם היא קלושה שעשויה להשתנות, כיון שאין בכח החזקה לקבוע מתי היה השינוי. ואף שביומא דמישלם שית הוא בחזקת שתביא מכל מקום חשיב שהיום בא השינוי ומגלן להכריע שבוגרת היא מצפרא [ודעת רב מבוארת בתורי"ד שהוא מחלק בין יומא דמישלם שית לנדה במעת לעת, שביומא דמישלם שית כיון שהיום היא בחזקת שתביא אף שמדויק ברש"י בקידושין שאף אינה בחזקת בגרות מכל מקום יש לדון את אותו היום בנפרד משאר ימים שקדמו לו ויש להכריע שבההוא יומא הרי היא בוגרת כולי יומא כפי שנראתה עכשיו לפנינו. מה שאין כן בנדה, שאי אפשר להפריד הימים שכולהו בכלל הספק, ובכהכרח אתה בא לדון שהדבר נשתנה ממה שהיה קודם לכן. ראה רעק"א יבמות פ א] אבל בנגע באחד בלילה אין הספק בזמן אימתי מת אלא אם היה בשעת נגיעה באותו מצב ותכונה שהוא עכשיו בשעת מציאתן ובזה אמרינן שלא נשתנה וגם קודם לכן היה באותו מצב ומסיים התורי"ד "הילכך אמרינן כשעת מציאתן בין להקל ובין

להחמיר". היינו שההכרעה היא דליתא לספק כלל. ומובן היטב בפרט אם נוסיף לדברי הריטב"א במעלת מקום מציאתן. כן ביאר החזו"א את דברי התורי"ד.

ראה שב שמעתתא [ג ו] שהאריך לתמוה על התורי"ד. [קושייתו מקופה, ראה ברשב"א [ב ב ד"ה ופריק] שהביא לתרץ כהתורי"ד והקשה כן] ובחזו"א [כתובות פ יב] מיישבו היטב.

עוד יש לפרש שבנגע באחד בלילה עיקר הספק אם היה מת בשעת נגיעתו ולא אימתי מת כיון ששורש הספק הוא במה דאיכא נפקא מינה לדינא, ובמת אין נפקא מינה להסתפק בו רק כלפי הנוגע בו, ולפיכך שמואל מודה דאזלי כשעת מציאתן כיון שאינה באה להכריע על זמן השינוי ול"ח כלל כנגד חזקה דמעיקרא [ראה רעק"א יבמות פ א] מה שאין כן בנדה מלבד הטהרות שנגעה בהם יש נפקא מינה לאשה עצמה ממתי נטמאת ובאשה עצמה הו"ל ספק מגע אימתי ראתה, וכלפי זה אין לדון חזקה דהשתא. וכמו כן בבוגרת הספק אימתי הביאה סימנין. ראה תוספתא [טהרות ו ו] ויש לפרש שגם שם עיקר הספק על האדם אם בשעה שהיה ודאי מגע כבר היה השרץ המטמא או לא.

וראה שב שמעתתא [ג ה] שהביא כמה אופנים שדנו הפוסקים להכריע כשעת מציאתן ואף לקולא, והקשה עליהם מד' תוס' דלא אמרינן כשעת מציאתן אלא לחומרא תרומה וקדשים לחוד.

כי — ומי תלינן כאשר יש לנו ספק טומאה ממקום למקום?!?

והתנן: מחט שהיתה טמאה, שנמצאת עתה על גבי טהרות, כשהיא מלאה חלודה או כשהיא שבורה, ויש להסתפק האם נפלה המחט על הטהרות בהיותה שלימה ומבלי חלודה, וטימאה אותן, [ולאחר מכן העלתה חלודה או נשברה], או שיתכן ונפלה עליהן רק אחרי שהעלתה חלודה או שהיתה שבורה, שאז היא אינה מטמאה [כי כל הכלים שנשברו או העלו חלודה אינם מטמאים עוד].

ואומרת המשנה: הרי אותה המחט טהורה מלטמא, ולא חיישינן לה אפילו מספק לטמאות את הטהרות למפרע. לפי שכל הטהומאות שהן ספק, נפסק דינן שהרי הן כשעת מציאתן⁽⁵⁰⁾, ואמרינן שכשם שהיא טהורה עכשו כן היתה טהורה בשעה שנפלה על הטהרות.

ודייקנין: ואמאי אמרינן שאין הטהרות טמאות?

לימא: האי מחט, הרי מעיקרא — מחט

שכתבו דמוקי טהרות אחזקתן היינו, שיש חזקה כנגד חזקה ולכן מקילים כדין דבר שאין בו דעת להשאל.

המקור חיים [תסז יא] מבאר, משום שיש כאן תרתי לטיבותא חזקת הטהרות, ומה שהמחט חלודה לפנינו, ולביאורו מיושבות כל הקושיות שהזכרנו. ומוסיף המקור"ח שאף שתוס' לעיל [ב ב] הביאו שהמקור לחזקה דמעיקרא הוא מנגעי בתים אף שיש כנגדה תרתי לטיבותא חזקת טהרה דגברא, וחסר לפניך מכל מקום התם החזקה דמעיקרא אלימה שבמקום זה הוחזק הנגע אבל במחט החזקה דמעיקרא הוקלשה שבמקום זה לא הוחזק המחט בחזקת שלם.

החידוד הלכות מפרש הטעם שלא אומרים ספק טומאה ברה"י טמא משום דהוי למפרע ועפי"ד המהרש"א [ב א] שבמקום חזקה לא ילפינן מסוטה אמנם ראה חזו"א [רטו ד"ה תוד"ה שכל] שהשיג עליו דהכא לא שייך לומר כן. ועוד יש לדחות, שכל דברי המהרש"א כשהחזקה בעיקר הספק אבל במקום חזקת טהרות ששורש הספק הוא בלא חזקה שפיר יש לדון ספק טומאה ברה"י טמא.

50. ראה תוס' [ד"ה שכל] שהכריחו לשיטתם שכל הטהומאות כשעת מציאתן אינו אלא חומרה בתרומה וקדשים לפיכך הוצרכו לפרש שסיבת הטהרה כאן משום חזקת הטהרות. ויש להוסיף דאולי לשיטתם נמי לקמן [יח ב] שאף בודאי נגע, עדיין דנים חזקת טהרות ודלא כרמב"ן.

יש לשאול אם כן, למה הוזכר במשנה שהטהרה משום שכל הטהומאות כשעת מציאתן. מפרשים האחרונים שהרי זה פשוט שמדרכנן לענין תרומה וקדשים מודים תוס' שכיון שודאי נגעה בהם המחט איתרעאי חזקתן שאם לא סוברים כלל שיש ריעותא במה שודאי נגע אם כן, במתני' להלל הסובר שמגופה קא חזיא עדיין נטהר משום חזקת הטהרות. אלא בהכרח שהחומרה בתרומה וקדשים כיון שודאי נגע הוי חזקה גרועה והחמירו בתרומה וקדשים לא למיזל בתרה ראה תוס' [יבמות סח א] ובשב שמעתתא [ג יג] וקהילות יעקב [טהרות יב].

עוד מקשים על תוס', הרי יש גם חזקה דמעיקרא שהמחט היתה שלימה, ועוד, הרי ספק טומאה ברה"י טמא אף שיש חזקת טהרה. **השב שמעתתא** [ג ה] מבאר שכוונת תוס' להתיר משום דהוי דבר שאין בו דעת להשאל, ומה

מעלייתא היא היתה, ואם כן יש לומר כי רק **השתא הוא** **דהעלתה חלודה**, אבל מעיקרא, כשנפלה על הטהרות היא היתה שלימה, וטימאה אותן.

ומדלא אמרינן הכי, מוכח, דהדין שכל הטומאות כשעת מציאתן הוא למרות חזקתה של המחט.

וקא סלקא דעתין, דהוא הדין ביחס לדין ש"כל הטומאות כמקום מציאתן" אין מתחשבין במקום האחר כלל, ואפילו לא לתלות, אלא אמרינן שרק מקום המציאה של הטומאה הוא הקובע, ואין מחזיקין טומאה למקום אחר. וקשיא לרבי יוחנן דאמר מחזיקין טומאה ממקום למקום וחוששים לטמאות למפרע במקום הקודם⁽⁵¹⁾.

ועוד שנינו שכל הטומאות הן כשעת מציאתן.

שהרי **תנן: מצא שרין שרוף**, שאינו מטמא כשהוא שרוף, **על גבי הזיתים**, וכן אם מצא **מטלית** של זב **המהרהא**, בלויה ושחוקה, על גבי הזיתים, הרי השרץ השרוף **טהור** מלטמא את הזיתים. וכן המטלית של הזב טהורה מלטמא אותם. דאמרינן שנפל השרץ השרוף או המטלית הבלויה על הזיתים במצב של עכשו, כשהם טהורים, ולא חישינן, ואפילו לא לתלות מספק, שמא נפלו על הזיתים בהיותם שלמים וראויים לטמאות, **לפי שכל הטומאות — כשעת מציאתן**⁽⁵²⁾.

וגם מכאן תיקשי לרבי יוחנן, דמוכח שאין להחזיק טומאה ממקום למקום כשם

אין אנו מגרעים זמן שלימות המחט דאמרינן עכשיו נפלה כשהיא שבורה וכל שנאחר זמן שבירתה כמו כן נוכל לאחר זמן נפילתה ואין כאן חזקה דמעיקרא.

51. **ברש"י** מבואר שעיקר פירכת הגמרא כמו שבמחט אזלינן כשעת מציאתן לגמרי, הוא הדין גבי מקום מציאתן לא ליחוש לטומאה כלל במקום אחר. אך **התוס'** **ד"ה ומי** הקשו, אדרבה כיון דאזלינן לגמרי בתר שעת מציאתן שפיר יש לתלות במקום אחר. ופירשו שזה גופא תירוץ הגמרא, וכל הסלקא דעתך היה רק שאם רבי יוחנן מחמיר כ"כ בטומאה לחשוש גם במקום אחר אם כן, במחט לא הו"ל להקל לגמרי.

52. ראה **פירש"י** שכתב "אלמא לא מחזקינן טומאה משעה לשעה אפילו לתלות דקתני

והנה שיטת **התורי"ד** **קידושין** עט א] שהטעם במחט משום דאזלינן כשעת מציאתן מהתורה, **ובשב שמעתתא** [ג ו] הקשה הרי יש לומר ספק טומאה ברה"י טמא אף במקום חזקה, ותירץ, שבמקום ב' חזקות [חזקת טהרות, ושעת מציאתן] לא מטמאין. **החזו"א** [רטו] מבאר ששעת מציאתן עדיפה טפי וטהור אף ברה"י, ומובן היטב על הצד שגדר ההכרעה אינה כחזקה דעלמא אלא שלייתא לספק כלל כפי שהארכנו לעיל.

ראה **שערי יושר** [ב יב] **ובנודע ביהודה** [אבהע"ז קמא לא] שביארו הטעם דלא אזלינן במחט בתר חזקה דמעיקרא כיון שיסוד הספק על זמן נפילת המחט על הטהרות אם היתה שבורה או שלימה ולא שייך חזקה דמעיקרא אלא כשהספק על זמן ידוע אם נשתנה או לא. אבל כאן שאין הספק על זמן ידוע לא שייך חזקה דמעיקרא שגם אם נאמר ששבורה נפלה

שאמרינן "כל הטומאות כשעת מציאתן"! וכי תימא לא דמי הא דהכא לדינו של רבי יוחנן בקופה שנמצא בה שרץ לאחר שטלטלו אותה למקום אחר.

דשאי הכא, שפוסקין את דין הטומאות כשעת מציאתן בין לקולא, לטהר במחט ובמטלית, בין לחומרא לטמא בנגע באחד בלילה ואינו יודע במי נגע, הוא משום דהו תרוייהו, גם כשעת מציאתן וגם במקום מציאתן! ולכן פסקין בנגע באחד בלילה ונמצא בבוקר שהוא מת שהוא טמא בודאי, שהרי שעת המציאה ומקום המציאה מורים

שהוא מת. וכמו כן בשרץ ובמטלית פסקין בודאי לטהר כשעת מציאתן וכמקום מציאתן.

אבל, ביחס לטמאות למפרע שלא במקום מציאתן, יתכן לומר, שאמנם משרף לא שרפינן לתרומה כדין ודאי טומאה, אך יש לנו מקום להסתפק, ולכן מתלא תלינן לה! (53) וזהו שאמר רבי יוחנן בשרץ שנמצא בקופה שהעבירוה מזוית לזוית, שמספק יש לתלות את התרומה, כי מספק יש להחזיק טומאה ממקום למקום! (54)

לא יתכן לומר כן!

טהורה והוא הדין ממקום למקום". ומבואר בהערה הקודמת.

53. ראה פירש"י. וכוונתו שבמחט דאיכא תרתי למעליותא גם שעת מציאתן וגם מקום מציאתן שפיר יש להכריע בודאי ולא להסתפק כלל במקום אחר, וכן בנגע באחד בלילה כשלא ראוהו חי במקום זה. אבל גבי קופה שנמצא השרץ בזוית השניה של הבית, בכדי לטהר הזוית הראשונה ליכא אלא חדא מעלה כיון שאינו במקום מציאתן, בהא דילמא מחזיקין ממקום למקום לתלות.

וטעם הטהרה במחט אף שגם בחזקה דהשתא יש חיסרון כיון שהזמן הוא סיבה לשינוי כהחיסרון שיש בחזקה דמעיקרא נתבאר בהערה לעיל שההכרעה היא כפי מה שרואים לפנינו מבלי להסתפק כלל ואפילו שמואל [קידושין עט א] מודה הכא כיון שיש גם למעלת מקום מציאתן שבמקום זה יש לומר שכן היה המצב מאז ומעולם.

יש לשאול מה השקלא וטריא בגמרא שסלקא דעתך שמחט שנמצאת שבורה וכו' לא חשיב מקום מציאתן. ומסיק דהוי נמי מקום מציאתן?

ראה ריטב"א שהרגיש בזה. ואפשר שכוונתו כך: בסלקא דעתך הבינה הגמרא שדוקא מת שנמצא באותו מקום שהיה בשעת הנגיעה אמרינן כיון שעכשיו הוא מת לפנינו כן היה באותו מקום גם בשעת הנגיעה, אבל במחט יסוד הספק הוא בשעת נפילת המחט על הטהרות שהוא שעת שינוי המקום ואמרינן שלאחר נפילה היא שבורה וקודם לכן היתה שלימה וכשהנידון הוא שעת השינוי עצמו לא דנים את מעלת מקום מציאתן. [ראה לעיל שהבאנו דברי השערי יושר שהספק במחט אינו על זמן ידוע אם נפלה כבר המחט או לא אלא על שעת הנפילה גופא אם נפלה שבורה או שלימה]. ומסקינן שאף במחט חשיב מקום מציאתן משום שעיקר המעלה הוא במה שרואים כן לפנינו במקום זה מבלי להסתפק מחמת מצבו הקודם, שעצם מצבו העכשוי במקום זה הוא המכריע לן ומסלק לספיקות אף שהנידון על שעת השינוי מקום עצמו.

54. הרש"ש והמקור חיים [תסז] מבארים באופן אחר קושיית הגמרא ממחט, ותורף דבריהם, שכמו שבמחט לא אזלינן בתר חזקה

על הארץ, תחתיו של אותו הדף שהיה הככר הטהור מונח עליו. ובא לאחר מכן, ומצא את הככר על גבי הקרקע, מן הבגד הטמא והלאה.

ומעתה יש להסתפק: האם נפל הככר ממקומו שעל הדף על הבגד של הזב, ונטמא, והתגלגל הלאה מהבגד, או שמא נטלו אדם טהור והניחו על הארץ.

ואומרת המשנה: **אף על פי שאם נפלה הככר מעצמה מהדף אי אפשר לה שתיפול אלא אם כן נגעה הככר בנפילתה בבגד של הזב,**

כי והתניא: **כבר טהור שהיה מונח על גבי הדף של קרש, ואותו הקרש היה מונח על גבי יתירות היוצאים מכותל הבית.**

והיה שם גם "מדף" טמא, שהוא בגד שמעל הזב, המטמא טומאה קלה בלבד, הנקראת טומאת "מדף" [על משקל "עלה נידף". וקא סלקא דעתין שהמדובר בבגד עליון שלוש הזב ושאינו נוגע בכשרו, שמטמא מדאורייתא אוכלין בלבד, ואינו מטמא אדם וכלים כמדרס הזב].

והיה הבגד הטמא [בטומאת "מדף"] מונח

ונראה מוכרח מכ"ז שפלוגתת רבי מאיר ורבנן בחזקה דמעיקרא הוא ענין שונה ממחלוקת חזקיה ורבי יוחנן בדין כשעת מציאתן. שיסוד חזקה דמעיקרא ענינה להחזיק כפי שהיה עד ראות השינוי בעינינו, ובעצם שייך להחזיק אף במקום אחר, אלא שמכל מקום סברי רבנן שכשלא ראוהו חי בבית זה והוא מת לפנינו יש הגבלה בכח החזקה דמעיקרא וגרועה היא כלפי מה שרואים לפנינו ומכריעים כדהשתא שכן היה מת במקום זה, מה שאין כן ההכרעה של כשעת מציאתן נתבאר לעיל ב' אופנים: א. או שהוא דין לראותו כפי הנראה לעינינו מבלי להסתפק כלל דילמא לא היה כך ואינו משום לתא דחזקה כלל [דיסוד החזקה הוא להמשיך המצב כפי שהיה ואין בכחה להורות לי על זמן השינוי ואם כן, כל חזקה דהשתא כיון שודאי באה אחר השינוי היאך אפשר להכריע על פיה, ראה שו"ת אבני נזר [יו"ד שמא] אלא בהכרח כאן הוא חזקת דין לראותו כפי שהוא לפנינו וכיון שבמקום זה מעולם לא הוחזק כחי שפיר יש לדונו כן מבלי להסתפק כלל] ב. היות ויש להחזיק במקום זה שכן היה כאן מאז ומעולם הוי חזקה מעליא ואף שמואל [קידושין עט א] מודה בה, ראה רעק"א [יבמות פ א].

דמעיקרא ממקום למקום כ"ש בחזקה דהשתא, וע"ז דחתה הגמרא שחזקה דמעיקרא ממקום למקום כנגד חזקה דהשתא באותו מקום כהאי גוונא חזקה דהשתא עדיפה אפילו לקולא, ורבי יוחנן איירי בחזקה דהשתא ממקום למקום כשאין חזקה דמעיקרא באותו מקום.

אמנם מהלך זה קשה מכמה סיבות:

א. הריטב"א פירש שיסוד מחלוקת רבי מאיר ורבנן בנגע באחד בלילה הוא אם דנים חזקה דמעיקרא ממקום למקום כנגד חזקה דהשתא באותו מקום, ולדברי הרש"ש שמשוים הגדר של ממקום למקום בחזקה דמעיקרא וחזקה דהשתא יוצא שפלוגתת חזקיה ורבי יוחנן לסלקא דעתך בגמרא היא היא פלוגתת רבי מאיר ורבנן.

ב. מאי דתני בגמרא על המשנה של נגע באחד בלילה כשעת מציאתן ובמקום מציאתן וכו' לדבריהם כבר אשמועינן לה מלא ראוהו חי שאין מחזיקין ממקום למקום.

ג. מאי דמקשינן לרבי יוחנן ממחט הו"ל למיפוך מגוף המשנה דנגע באחד בלילה שכשלא ראוהו חי מטמאים חכמים ודאי ומשום דלא אזלינן בתר חזקה דמעיקרא ממקום למקום ולא תולין אם כן, כשעת מציאתן ממקום למקום נמי לא.

בכל זאת — הככר טהורה! (55)

וטעמו של דבר, שאני תולה ואומר — אדם טהור נכנס לשם, ונטלה לככר הטהורה, והניחה על הקרקע, ולא נטמאה מהבגד.

ודין זה, שהככר טהורה בודאי, הוא עד שיאמר האומר: ברי לי שלא נכנס אדם שם; שאז, בהכרח, נפלה הככר מאליה, ונטמאה בדרך נפילתה במגעו בבגד הזב.

ואמר רבי אלעזר: לא נצרכא הא דאמרינן "שאני אומר אדם טהור נטלה" אלא למקום

מדרון, שעמד הדף שהיתה הככר מונחת עליה בשיפוע כזה שהיתה הככר ראויה ליפול ממנו מאליה, ולהטמא בדרך נפילתה מהבגד של הזב. ולכן צריכים לתלות שאדם טהור נטלה.

אבל אם היתה הככר מונחת על דף ישר ושטוח, שאין היא עומדת ליפול ממנו, הרי אפילו בלי לתלות ולומר "שאני אומר אדם טהור נטלה" היא טהורה, על אף שהיא נמצאת כרגע על הארץ, ולא במקומה הקודם, כי יש לנו צד לומר שבשעת נפילתה היא לא נגעה בבגד של הזב, ומוקמינן לככר

מציאתן הוא מעלה בפני עצמו המאליים את ההכרעה של שעת מציאתן. משום שבמקום זה יש לומר שכן היה מאז ומעולם כדהשתא, אם כן, יש לומר הטעם שאין מחזיקין ממקם למקום אינו משום שהוא חשש רחוק יותר אלא שבמקום אחר לא הוי ספק כלל ואם כן, ליכא להקשות גבי ככר נימא נטמא הככר שנמצא במקום זה מדין ספק טומאה ברה"י, דכיון שאין מחזיקין ממקום למקום אם כן, במקום זה ליכא ספק כלל. ואם כן, קושיית הגמרא להלן [ד ב] מכדי האי ככר ספק טומאה ברה"י וכו' אינו אלא אי נימא שמחזיקין ממקום למקום. וכן כתב הרשב"א. ראה להלן.

ובעיקר תירוץ תוס' שלרבי יוחנן היה לנו להחמיר אף שאין בו דעת להשאל כיון שיותר יש לתלות בנפילה, ראה תוס' הרא"ש שתיירץ באופן אחר, היות ומוכח שרבי יוחנן סובר להחזיק ממקום למקום אף ברה"י אם כן, הוא הדין בדבר שאין בו דעת להשאל. מבואר שנחלקו אם לרבי יוחנן מחזיקים לתלות ממקום למקום אף באין בו דעת להשאל. ראה רמב"ם [אבה"ט יז ד וה'] ומקור חיים [תסז ז].

החזו"א [רטו ד"ה והנה הר"מ] מבאר

55. ראה תוס' ד"ה ככר] שהקשו, שאני התם שאין בו דעת להשאל כדאמר בסמוך, ותירצו, שאם היינו סוברים להחמיר ולתלות אף במקום למקום לא היה לנו לעשות ספק ולתלות באדם טהור שיותר יש לתלות בנפילה.

יש לעיין בעיקר קושייתם הרי עדיין הגמרא לא קיימא להך סברא שיחשב כדבר שאין בו דעת להשאל רק בסוף הסוגייה במאי דמקשינן לטמא מדין ספק טומאה ברה"י.

יתכן שלשיטתם מוכרח מיניה וביה שכבר בקושיית הגמרא מככר ידענו דחשיב כדבר שאין בו דעת להשאל שאל"כ מה הוכחת הגמרא שאין מחזיקים ממקום למקום הא בלאו הכי קשיא שיש לטמא מדין ספק טומאה ברה"י. אלא בהכרח שידענו דחשיב כאין בו דעת להשאל, וקושיית הגמרא שאם חוששים להחמיר ממקום למקום הוא הדין יש לחשוש ולא לתלות באדם טהור. וכ"ז לשיטתם שאין מעלה למקום מציאתן, שאינו אלא הגבלה בכח ההכרעה של כשעהמ"צ שממקום למקום הוי חשש רחוק יותר ולפיכך יש להקל. אבל לרש"י שפירש לעיל מה שלא מחזיקים ממקום למקום משום "שבמקום אחר לא מספקינן כולי האי" שיסוד מקום

על חזקת טהרתה.

אלמא, מוכח, שאין מחזיקים טומאה ממקום למקום. שלכן כשנמצאת הככר על הארץ אין לנו לחוש שמא היא נטמאה במקום אחר, כשהתגלגלה מהדף למטה על הבגד. אלא אמרינן, שכיון שבמקום זה שהיא עומדת בו עכשו על הקרקע היא לא נטמאה, שוב אין לנו לחוש, ואפילו לא לתלות מספק, שמא היא נטמאה לפני כן, במקום אחר, בדרך נפילתה.

ואם כן, קשיא לרבי יוחנן, שהחמיר לטמאות את הטהרות שנעשו בקופה במקום אחד למרות שהשרץ נמצא רק כשהיתה הקופה במקום אחר! (56)

ומשינינן: **התם**, בככר שנפלה על הארץ, שמטהרים אותה בודאי, טעמו של דבר הוא **בדקתני התם טעמא**:

ב-ד **שאני אומר**, דהיינו, שיש מקום לתלות ולומר: **אדם טהור נכנס לשם**, ונטלה והניחה על גבי קרקע.

ובכל מקום שאפשר לתלות יש לטהר,

ומשום שמדאורייתא יש לככר חזקת טהרה, ורק בתרומה ובקדשים החמירו חכמים לחוש לטהרתם. ולכן, במקום שאפשר לתלות אמרינן "שאני אומר".

אבל, בקופה שנמצא בה שרץ, הרי בשעת מציאה היא טמאה בודאי, ואין לנו במה לתלות שאין היא טמאה עתה. ומכיון שיש בידינו את הכלל שכל הטומאות כשעת מציאתן, יש לנו להחמיר ולטמא למפרע [כשעת מציאתן] אפילו שלא במקום מציאתן, לפחות מספק. וזהו טעמו של רבי יוחנן.

ופרכינן: הרי גם בקופה יש במה לתלות:

הכא נמי נימא שלא היה השרץ בתוכה במקום הקודם, אלא שרק במקום זה הוא הגיע אל הקופה. כי יתכן **שעורב אתא**, לאחר שהעבירו את הקופה למקומה החדש, ו**שרא** את השרץ לתוך הקופה! (57)

ומשינינן: **אדם**, עשוי ליטול את הככר **בכוונה** כדי להצילה מטומאה, ולכן **אמרינן** "שאני אומר", ותלינן שעשה כן, ומטהרים את הככר על סמך התליה הזאת.

בהגהה] שפירש, שבשעה שהיה הככר מונח על גבי הדף היה בחזקת שיפול ויגע בטומאה אלא שנמצא רחוק קצת מן המדף, הילכך לרבי יוחנן שמחזיקין ממקום למקום בעי להחזיק טומאה מעיקרא. ראה ערל"נ.

57. **הראב"ד** [הלי' שאר אבה"ט יז] סובר שמכלי לכלי לכולי עלמא אין מחזיקין טומאה ממקום למקום יעוי' בגליון לרעק"א שציין למשנה בטהרות [ט ט] בנמצא על גג המעטן, הזיתים שבמעטן טהורים שאין מחזיקין ממקום

שלדברי התוס' לעיל [ב א] שלא מחמירים חומרת תרומה וקדשים באין בו דעת להשאל אף שמחמירים ברה"ר פשיטא שהוא הדין לא להחמיר כשעת מציאתן באין בו דעת להשאל ואתי שפיר התוס' כאן לשיטתם. ראה עוד שערי יושר [ב יב].

56. האחרונים מקשים שלכאורה אין מכאן קושייה לרבי יוחנן שהרי בככר מעיקרא כשהוא על גבי הדף היה בטהרה ואף עכשיו הוא במקום טהרה. ראה שו"ת מהרי"ל דיסקין [מב